

Todhchaí na Gaeltachta: tuar agus tairngreacht

Gearóid Ó Tuathaigh

Le tamall anuas níl áireamh ar na leabhair, na h-ailt is na tuarascálacha arbh í a dteachtaireacht chomónta go bhfuil an Ghaeilge ag cúlú agus ag meathlú chomh tréan, tapaidh sin sna ceantair Gaeltachta nach féidir a ra le siúráil go bhfuil níos mó ná glúin nó dhó eile fágtha ag fiú na Gaeltachtaí is láidre mar Ghaeltachtaí (sé sin, mar phobail a labhrann an Ghaeilge mar ghnáth-theanga le cur síos a dhéanamh ar chúrsaí an tsaoil – idir shaol príobháideach agus shaol poiblí).

Sin é, mar shampla, an port atá ag leabhar conspóideach Reg Hindley, *The Death of the Irish Language*. Sí seo, freisin, éirim na tuarascála úd a scríobh Breandán Ó hEithir do Bhord na Gaeilge, tuarascáil inar dúradh nach raibh níos mó ná 10,000 Gaelgeoirí ag cur fúthu anois i bpobail nó i gcomhluidair a bhfeadfaí pobail nó comhluidair Gaeltachta a thabhairt orthu. Agus ní bheadh sé deacair roinnt mhaith ailt eile a lua a bhfuil an teachtaireacht agus an tairngreacht chéanna le fáil iontu faoi ghéarchéim na Gaeilge sa nGaeltacht agus faoin mbás atá i ndon di mura dtagann athrú mór, drámatúil ar chúrsaí, faoi mar atá siad san am i láthair.

Ar ndóigh, dob fhéidir le Gaelgeoirí an dóchais (laistigh agus lasmuigh den nGaeltacht) bheith dána, dúshlánach i bhfianaise na dtuairimí agus na dtairngreachtaí seo, á rá, faoi mar a dúirt Mark Twain fadó nuair a chuala sé tuairisc a bháis féin, go bhfuil iarracht den áithbheil sa scéal ar fad i Ach, cé go bhfeadfaí lochtanna móra d'fháil ar shaothar Hindley, agus ar roinnt mhaith eile atá scríofa ar chás na Gaeltachta; agus, cé go mbeadh leis an-mhór ar shaineolaithe a rá go bhfuil rud ar bith do-sheachanta i gcúrsaí teanga agus cultúir, mar sin fein braithim go mba dhearmad mór é dul i mbun fonóide nó ár súile a dhúnadh ar an bhfianaise láidir atá ann go bhfuil ábhar ceart imní ag Gaelgeoirí faoi thodhchaí na Gaeilge mar theanga pobail sna ceantair Gaeltachta

Is léir ón dtaighde atá déanta ar an scéal sna bunscoileanna, agus ar chleachtais siamsaíochta aos óg na Gaeltachta, go bhfuil an Béarla ag teacht i dtreis go mór mar theanga teaghlaigh agus cumarsáide sa nGaeltacht; go bhfuil méadú ag teacht i gcónaí ar líon na bpáistí a thagann chuig scoileanna Gaeltachta le Béarla mar chéad-theanga teaghlaigh, agus a

labhrann an Béarla eatortha féin i gcúrsaí spóirt, caidrimh agus siamsaíochta. I réimsí eile den saol, freisin sa réimse saothair agus siamsaíochta ag ógánaigh agus ag daoine fásta tá cuma ar an scéal go bhfuil an Béarla ag fáil an lámh in uachtar mar phríomh-theanga cumarsáide go fiú sna Gaeltachtaí láidir. Fianaise den chineál seo a thugann ar údair áirithe bheith diomuach faoi thodhchaí na Gaeilge mar theanga pobail sna ceantair Gaeltachta san am atá le teacht.

Cás agus Dán na Gaeilge sa nGaeltacht

An bhfuil rud ar bith gur féidir a dhéanamh chun athrú a chur ar an scéal seo, chun an taoide a chasadh agus an Ghaeilge a dhaingniú, a neartú, agus a bhuanú i measc phobal na Gaeltachta? Ar ndóigh, is fíor go bhfuil bás agus dán na Gaeilge sa nGaeltacht fite fuaite ar bhealaí áirithe le bás na teanga sa tír ina h-íomláine. Ach tá cúinsí agus riachtanais faoi leith ag baint leis an nGaeltacht agus lena muintir, agus caithfear díriú mar ábhar práinne ar na cúinsí agus ar na riachtanais speisialta seo. Cloistear daoine á rá gur ar mhuintir na Gaeltachta féin a bhraitheann sé, ar deireadh thiar, cé acu an dtabharfar nó nach dtabharfar an Ghaeilge ar aghaidh go dtí an chéad glúin eile sa nGaeltacht. Ar leibhéal an-shimplí tá fírinne áirithe sa ráiteas seo. Ach, ar leibhéal níos doimhne, is rí-amadach ar fad é mar ráiteas. Ní h-aon rud simplí in aon chor é na roghanna a dhéanann daoine i gcleachtais teanga agus cumarsáide. Mar a chéile atá an scéal sa nGaeltacht. Má tá teanga ar bith gearrtha amach ar fad ó réimsí tábhachtacha den saol faoi mar atá sé ag pobal ar bith, is cinnte gur lú an meas, dá réir, a bheidh ag pobal na teanga sin ar an dteanga atá acu; agus gur mó an seans atá ann go mbeidh fonn orthu iompó ar

theanga atá go h-íomlán i seilbh an tsaoil chomhaimseartha

Teilifís na Gaeltachta Riachtanach

Má tá an Ghaeilge gearrtha amach ó réimsí tábhachtacha de shaol mhuintir na Gaeltachta ag druidim le deireadh an fichiú chéid (nó má tá sí in áit na leathphingne sa tsaoil sin) is cinnte go dtréigfear í, agus go dtiocfaidh an Béarla ina h-áit. r1á theastaíonn ón Stát - nó ó mhuintir na hEireann - go mairfeadh an Ghaeilge mar theanga bheo sna ceantair Gaeltachta (agus, a fortiori, go leathfadh sí ar fud na tíre) chaithfear a chinntiú go mbeidh muintir na Gaeltachta in ann saol íomlán an lae inniu a chaitheamh go sásúil tríd an Ghaeilge: caithfidh siad scoth an oideachais d'fháil trí Ghaeilge; caithfidh siad deiseanna fostaíochta d'fháil sa mbaile (agus caithfidh gné na teanga a bheith lárnach sa phleanáil le h-aghaidh fostaíocht sa nGaeltacht). Gan deiseanna oideachais agus fostaíochta ní féidir le pobal ar bith féachaint i ndiaidh a h-athnuachana. Caithfear, freisin, réimse uile na seirbhísí atá ag teastáil ó phobal sa lá atá inniu ann a chur ar fáil i dteanga an phobail sin (rud a chiallaíonn, ach go h-áirithe, go gcaithfidh gach seirbhís agus gnó de chuid an Stáit a bheith ar fáil don nGaeilgeoir ina theanga féin). Sin é an fáth, ar ndóigh, go bhfuil Teilifís na Gaeltachta riachtanach. Is í an telefís croílár ghréasán cumarsáide, eolais agus siamsaíochta na -aimsire seo ina mairimíd. Bun-riachtanas ag pobal teanga seirbhís telefise sa teanga sin a bheith ar fáil. Aithnítear an fhírinne seo ar fuaid an domhain mhóir. Na fíricí seo faoi thodhchaí na teanga, agus faoina cuid riachtanais, is fíricí iad a thuigeann na saineolaithe agus na h-údair.

Is fíricí iad atá curtha in iúl agus mínithe go soiléir don Rialtas sa Stát seo le roinnt mhaith bliain anuas. Muna dtuigeann an Rialtas céard tá ag teastáil le go mbeadh seans téarnaimh i ndáiríre ag an nGaeilge mar theanga bheo sa nGaeltacht, agus sa tír fré chéile, san am atá le teacht, ní de bharr easba eolais ná comhairle an daille seo ar pholaitoirí agus ar a gcomhairleoirí. Ach, ná bíodh aon amhras ar éinne faoi rud amháin: an Rialtas nach bhfuil sásta bun-sheirbhísí (seirbhís telefise san áireamh) a chur ar fáil i nGaeilge do phobal na Gaeilge, níl ceart ar bith ag an Rialtas sin bheith ag áiteamh is ag achainí ar mhuintir na Gaeltachta bheith dlúis dá ndúchas agus gan faillí a dhéanamh ar a ndualgas i leith na teanga agus i leith an náisiúin.

Déantar beart de réir na mbriathar!